

BORGÅ TIDNING

N° 43

Lördagen den 1 Juni

1839

Relation om Lempälä Socken

I Åbo Tidningar för år 1791 N:o 21, 22 och 24 förekomma korta "Anmärkningar om Lempälä Socken" jemte den underrättelsen, att allmogen derstädes från urgamla tider bibehållit åtskilliga traditioner, hvilka förf. af ofvannämnde uppsats dock ej ansett mödan värdt att anföra. De hafva dock, jemte andra notiser om socknen, blifvit upp-tecknade omkring år 1755 och tyckas Red. vara förtjenta af ett rum i detta blad. Vi följer den gamla "Relationen" äfven för det mesta till uttrycken och utelemne endast sådant, som ej kan äga något intresse för närvarande tid, äfvensom sådana underrättelser om socknens forntid, hvilka lätt kunna inhemtas ur D:r Strandbergs *Herdaminne* och andra allmänt, tillgängliga skrifter. De korta utdrag ur Runorne, hvilka Relationens förf. till bestyrkande af sina uppgifter inför, anse vi oss äfven så mycket hellre kunna utelemna, som de, för att äga värde, böra i sammanhang anföras, hvartill, Red. ej är i tillfälle.

Lempälä socken har sitt namn af kyrkobyn Lempois, och denna åter af *Lempo*, d. ä. den leda anden, hvilken haft sitt tillhåll och uppenbarligen vistats ej långt ifrån bemälde kyrkoby, på en kulle i en stenklyfta, som ännu kallas *Hiisin-kirkko*. Denna Lempo eller Hiisi tillfogade ofta de resande stor skada, då de förbi dess tillhåll, i synnerhet nattetid, resa måste. Ibland annat berättas, att han slagit ihjäl en käring, hvaraf en backe, som ligger brevedid bemälde klyfta, kallas på finska: Ämmän-ristin-ahde, d. ä. käring-korsbacke, emedan man på detta ställe gjorde ett kors, som stod der i långa tider.

Socknen torde vara bland de äldsta i Finland och hafva varit bebodd redan under hedendomen, då man brände sina

döda, hvilket de fyrkantiga och aflånga stenläggningarne i *Päivänniemi* tyckas utvisa. I de första tiderna efter Christendomens införande, höllo Lempäläboerne tillsammans med åtminstone 14 kringliggande socknars invånare sin Gudstjenst uti Karkku moderkyrka. Sedermera när uti *Birkkala* blef uppbygd en kyrka, hade de närmaste socknarne der sin sammankomst, bland hvilka Lempälä och Wesilax äfven räknades, hvilka sistnämnde omsider bygde sig en särskild kyrka af träd i *Aimala* by i Lempälä socken, der äfven prestgård anlades.

När kyrkan i *Aimala* någon tid hade stått, förtröt det Wesilax-boerne, att de hade långt till kyrkan öfver sjön *Toutonen*, hvarföre trenne bönder från *Mustis*, *Hakinmäki* och *Mengola* lejde en halfgalen karl från *Hollola* socken att uppbränna denna kyrka. Och när berörde karl om natten tände eld på kyrkan, vaknade, såsom runon berättar, ingen af *Nurmisboer* som voro de närmaste, ej heller någon i *Haurala* och *Herrala* att rädda kyrkan, utan en piga från *Lempois* *Taricka*, *Brigitta* vid namn, har om natten, då hon väfvit, blifvit varse elden från *Aimala*. Hon började att springa det mesta hon kunde, men då hon hann fram, stod kyrkans gafvelvägg redan i ljusan låga, så att det ej mer var tid att väcka någon; utan hon sjelf fick af en händelse kyrkdörren upp och hann, innan väggen och taket brunno igenom, bära ut *Petri*, *Pauli*, *Brigittae* och *Magdalenaes* bilder. Under dessa gjordes sedermera tvenne flåtor, den ena under *Petri* och *Pauli* och den andra under *Brigittas* och *Magdalenaes* bilder, hvilka skötos i sjön för vind och våg ifrån *Aimalan* *Kangannenä* med sådan utlåtelse, att hvarest dessa bilder skulle stadna, der skulle kyrkan ånyo byggas.

Petri och Pauli bilder drefvos af vädret till Wesilax och stadnade under en hög backe, hvarpå Wesilax-boerne ernade bygga sin kyrka, hvilket dock ej bättre lyckades, än att, ju mer de om dagen byggde, ju mera förstördes och försvann om natten, så framt sagan annars är sann. Man kan ännu se spåren efter deras arbete, och är sakristian blefven färdig, hvarest *Laukko* sätesgård har sin graf än i denna dag. De voro alltså nödgade att bygga sig en kyrka af träd der bredevid, hvilket arbete blef fullkomadt den 3 Febr. 1422, som kan ses af Biskop Conrad Bitz's uppmuntringsbref af år 1461, som han å Guds och Apostoliska Sätets vägnar till församlingens ledamöter i Wesilax skrifvit och än ibland kyrkans handlingar förvaras.

Brigittae och Magdalenae bilder drefvos af vädret först till *Maskunkallio*, nära Haurala by, hvarest Lempälä-boerne ämnade bygga sig en kyrka, på en kulle, som deraf fått namnet *Pyhämäki*, d. ä. den heliga kullen, men der var ej så beqvämt ställe, som de åstundade, hvarföre bilderne stöttes lösa från *Maskunkallio* och drefvos af vinden till *Telkantaipale*, hvilket allt runon bestyrker. Der bygdes nu en kyrka af sten, som blef fullkomnad år 1418 eller 1419, såsom af ofvananförde Biskop Conrads bref inhemtas. Då måste Lempo lemna sitt säte eller näste, som han inrymt sig på en fjernels mils afstånd derifrån, och blef således, i stället för den leda och faseliga andens boning, ett Guds hus uppbygdt i Lempälä. Vid invigningen benämndes kyrkan efter de afledna helgonen Brigitta och Magdalena, hvilkas dagar af Lempälä-boerne firades under namn af Kyrko-messor, såsom Wesilax-boerne firade Petri och Pauli dagar.

Den halfgalne karlen, som brände kyrkan i Aimala, blef strax efter branden gripen och genomstungen med ett spjut samt inmurad uti jorden inom förra kyrkans stenfot, hvarefter några gamla ännu lefvande bönder uti sin ungdom sett spåren. Kyrkoflaggen, som efter branden qvarblifvit, fästes på en stång uppå det stället, der kyrkan stått, och höggos några stockhvarf till stöd för densamma såsom kring en fjernstolpe, men då stången såsom rutten nedfallit, fanns ingen, som fäste flaggen på en ny stång, utan sålde Kierikka Lars densamma till Kuokkala Ollila, hvarest den ännu skall finnas. Derefter ville den åker, på hvilken kyrkflaggen stått, i en rund tid ej bära frukt. Kyrknyckeln blef ock qvar efter branden, hvaraf stycken, sedan den af mycket brukande gått sönder, ännu skola finnas på Kelho. Kyrkklockan från Aimala brukades äfven länge för den nya kyrkan, till dess man år 1685 förskaffade sig en större, hvartill år 1745 kom en mindre.

I Lempälä kyrka finnas tvenne vackra läktare, af hvilka den ena år 1751 är uppförd af Öfverste-Löjtnanten M. Segercrantz, som äfven förärat åt kyrkan en ljuskrona; en annan har blifvit skänkt af Befallningsman N. Weckman. Kyrkans mellantak är väl måladt med vackra afdelningar. Den Hel. Trefaldighets och några Engla-bilder pryda kyrkan, som äfven smyckas af en fana med Wasaättens vapen samt Kon. Carl XII:s namn och bild, den sednare stående på en faselig drake; fanan har af konungen blifvit skänkt åt socknens bönder år 1712, då de skulle tåga mot fienden. Dessutom finnes Häradshöfding Spofvenhjelm's vapen, åtskilliga krucifixer och apostlabilder samt andra prydnader. Bland kyrkans böcker märker man åtskilliga mess- och bönböcker samt postillor, med munkstil dels tryckta, dels skrifna på pergament och

papper. Ett påfviskt rökelsekar med lock och kedjor af malm bör äfven omnämnas.

Under katolska tiden voro utan tvifvel aflägsna ödemarker bebodda af eremiter, hvartill äfven i Lempälä tecken finnes. En fjerdedelsmil från *Kulju* by öster ut finnes ett högt berg, som på norra sidan är så brant, att endast foglarne kunna komma dit upp, men på öfriga sidorne är befäst med en så hög gråstensvall, att man ej utan stor möda kan klättra öfver densamma, utom på vestra sidan, der en gångstig finnes. En annan gångstig leder till en timrad brunn med skönt vatten, hvilket allt utan tvifvel eremiter för tidsfördrif och eget behof inrättat. I Lutherska tiden har berget erhållit namnet *Pirun linna*, d. ä. den ondes slott.

Lempälä socken hörde före Kon. Carl XI:s reduktion länge till Kurckska familjen, af hvars sätesgårdar, Haurala och Haahkala, ruiner ännu finnas.

Boskapsskötsel, jagt, svedje och fiske voro äldsta näringsfången i Lempälä. Det sistnämnda föranledde befolkandet af *Ruovesi*, dit man först sjövägen begaf sig för fiskets skull och der man sedermera anlade nybyggen, hvarom ej allenast traditionen, utan äfven bynamnet Rikala, som äfven finnes i Lempälä, påminner.*) I sednare tider har åkerbruket jemte boskapsskötseln nästan utträngt de öfriga näringsgrenarne.

---

*) De Tavastlänningar, som besökte trakterna kring de vattudrag, hvilka ligga norr om Nesijärvi voro lyckligare än deras stamförvandter, i öster om hufvudarmen af Maanselkä, hvilka i sextonde seklet af enahanda anledning begåfvo sig uppför Päijäne och de vattudrag, som i norr med denna sjö sammanhänga. Dessa utvidgade endast namnet på sin provins, men sjelfva landet — Rautalampi, Laukkas, Wiitasaari och Saarijärvi — intogs af Savolaxare. *Red. Anm.*

Af märkligare händelser, som i socknen tilldragit sig, ihogkommer allmogen endast det, att sjöbotnet under *Wääräkoski*, ej långt från Haahkala by kort före sednaste Ryska öfverväldet (1742 och 1743) höjde sig så betydligt, att små stenar nära en månads tid syntes ofvan vattenytan, der sjön nu är 9 alnar djup. Allmogen förespådde hårda år, som ock inträffade. I November 1749 stannade *Kuokkala*-vattenfall, så att man torrskodd kunde gå deröfver; efter två dygn begynte vattnet åter småningom att flyta, hvilket jag sjelf åskådat, men ej vet orsaken till detta stannande. Invånarne hålla före, att Hiisi förhindrat vannets lopp, hvilket är falskt; utan måste det hafva härrört af andra orsaker,*⁾ helst vattnet ej förökade sig ofvanom eller minskades nedanom forsen. Allmogen säger äfven, att detta tillförene en gång inträffat, och att, när det tredje gången sker, verdens undergång ej kan vara långt borta, hvilket dock den allvise Guden för kreaturen förborgat. Honom vare ära i evighet!

---

*⁾ Om lika beskaffade tilldragelser i Finland och deras naturliga förklaring se Borgå Tidn. för 1838. N.o 51.